

Респондент: Семещук Орина Вікторівна, (40 років).

Хто записав: провідний редактор

(з видавничої діяльності та сайту)

Інформаційно-видавничого відділу

Національного музею Голодомору-геноциду

Любов Гоцуляк.

Дата запису: 24.05.2022 року.

Спосіб проведення інтерв'ю: Аудіодзвінок

Я у Маріуполі працювала водієм трамвая. Як місце проживання обирали місто, по-перше, щоб було спокійно, по-друге, щоб можна було працевлаштуватися на таке саме підприємство водієм.

Можете згадати, як розпочалася повномасштабна фаза війни особисто для вас? 24 лютого для вас, яким воно було?

Професія водія трамвая зобов'язує до того, що треба на роботу прокидатися дуже рано. І природно я прокинулася на роботу, ранковий туалет, філіжанка кави... І цей збір на роботу був перерваний величезним потужним вибухом, вже близьким. Дуже близьким, таким голосним. Потім була серія ще вибухів. Ну, зрозуміло, що роботу ніхто не скасовував. Розпоряджень жодних не надходило. Наше підприємство, «Маріупольське трамвайне управління» ще продовжувало працювати, поки бої були десь із боку північно-східного напрямку. Навіть тоді, коли, вже були потрапляння в житлові масиви, це напевно було числа 26 лютого... Були на лінії кинуті вагони, бо вже були розбиті підстанції, які живлять контактну мережу. Вагони залишилися на лінії, потім їх обстріляли. Вони не підлягають жодному відновленню, нічому. Ось. Було страшно.

Але з 14-15-го року багато людей у Маріуполі звикли до стрілянини. В принципі, для Маріуполя війна почалася не 24 числа, а набагато раніше. Тому що перебування із сірою зоною... І там постійно періодично стріляли. Можливо, не було використано таке важке озброєння, як із 24 лютого. Тим не менше постріли впродовж 8 років – вони були. Зовсім спокійно у місті не було ніколи. 24 лютого я ще працювала. Люди у продовольчих магазинах намагалися закупити все. Були черги біля банкоматів, люди хотіли зняти гроші. Потім готівка закінчилася. 28 лютого трамвайне депо не працювало.

Ось цей час, коли ви виходили на маршрут, чи користувалися люди ще трамваями?

Так звісно. Люди їздили на ринки купити продукти, в магазини. Люди після 14-го року намагалися заpastися продуктами якомога більше.

У своїй квартирі ви до якого числа були?

Квартира на 9 поверсі у мене була. Були тривоги. Але особливо не було часу тривожитися, тому що була робота. 28 лютого поступило розпорядження від керівництва, щоб на роботу не виходити.

Що було далі?

Ми знаходилися вдома. Поки ще було світло, це до 2 чи 3 березня, – ще було світло, телебачення, інтернет. Дивилися телебачення, що взагалі відбувається. Було тривожно. Запас продуктів ще якийсь був, була домашня консервація. Чекали розпорядження від керівництва. Можливо координують. Що дійде до такої дикості, ніхто не міг передбачити, що від міста не залишиться каменя на камені.

Коли ви почали спускатися в укриття?

Мій будинок знаходиться вул. Прожекторна, буд. 9. Ми там жили. З нами в квартирі проживали батьки чоловіка, пенсіонери, не особливо мобільні. Ліфт перестав працювати в перший же день. Діти лякалися, спускалися в підвал. Батьків на довгий час у квартирі особливо не залишиш. Тому то спускалися, то не спускалися. З початку березня, коли почала авіація противника скидати великі бомби на комбінати «Азовсталі», комбінати Ілліча... Наш будинок знаходився буквально в кварталі. В українських військових дізналися, що є бомбосховище на комбінаті Ілліча. Але коли прийшли туди, там було сиро, холодно. Не можна було розвести вогнище для приготування їжі. Але через ці вибухи всього, що лише можна придумати, в тому сховищі вже яблуку було ніде впасти. Дуже багато людей, у яких на той час вже не було взагалі житла. Дуже багато там було вагітних жінок. Жінок з немовлятами. Ми подивилися, взяли їжу і пішли додому. Тому що й дітям там було страшно в підземеллі на два поверхи знаходиться. Вентиляції там не було, тому що вона працює від електрики, а електрики на той час вже не було. Там було дуже душно.

Де взагалі в тому сховищі взялася їжа? Хто її туди постачав?

Я так розумію, що військові. Готувалась їжа у воєнно-польовій кухні. Хтось із місцевих приносив із собою щось. Тобто походження тієї чи іншої пачки крупи відслідкувати важко було. Готувалося все, що було і у військових, і у людей. Потім уже почали розподіляти дітям і вагітним у першу чергу, і більш густу їжу. Всім іншим – те, що залишається. Це дуже страшно. Покидати квартиру зовсім ми не могли, тому що там батьки чоловіка. Свекрусі 80 років, вона на інсуліні. У батька хворі ноги, у нього гіпертонія. Я їх почала вмовляти евакуюватися. Звісно, що ніякої організованої евакуації не було.

В місті не було медикаментів. Я ходила дрібними перебіжками у відділення, які ще працювали, у лікарні, у пошуках інсуліну. Інсуліну вже не було. І інших медикаментів також. Можна було їх знайти у перекупників. Це була 3-5 березня, коли місто розграбували якісь дуже розумні мешканці. Я не знаю, як ці люди будуть жити із цим. Я бачила, як жінка шукала дитяче харчування... У нас теж була мала дитина. І там, в підвалі Ілліча, напевне військові бачили, патрулюючи місто, що йде розграбування аптек, – дитяче харчування відібрали. І я принесла документ, що є дитина. І з нами поділилися памперсами і дитячим харчуванням. Безкоштовно.

Через те, що зв'язку не було, щоб дізнатися про когось якусь інформацію, ідеш до людини, знову ж таки дрібними перебіжками, і якщо людини немає вдома, просто залишаєш записку. Скрізь було написано. Навіть на парканах.

Я бачила таке: «Я такий-то, прийду до тебе знову тоді-то, або ти прийди до мене тоді-то». Я теж залишила такі записки знайомим з різними проханнями. У мене спершу зник зв'язок Київстар, десь 2 березня, а МТС десь числа 10 березня. На 9-му поверсі можна було зловити мобільний зв'язок, 4-G вже не було. Світло і вода зникли десь 2-3 березня. 8 березня вже не було газу. Вся подача води в нашому місті вона примусова, потрібні насоси. Немає світла – немає води. З каналізаціями теж було все погано. Каналізаційна система в місті теж працювала через насоси. Десь 18-19 березня побачила теж крейдою на дверях напис, що 20 березня буде формуватися колона людей на евакуацію з міста. Через район в нашому мікрорайоні жили в підвалі люди, вони евакуювалися з селища моряків. У них був у селищі генератор. Кожний день на 2-3 години вони вмикали цей дизельгенератор і дозволяли людям з околиць... Хтось приходив безкоштовно... Дідусі, бабусі... Я, наприклад, знала, що в підвалі є діти, і в якості символічної плати принесла банку меду...

Ви побачили це оголошення і почали усі збиратися?

У нас була лише одна машина, «Жигулі» четвертої моделі. 11 людей туди ніяк би не залізли. Ми вирішили, що виїздять батьки, беруть Раю і її доньку з цією маленькою дитиною. Виїхали вони 20 березня. Ми пішки вийшли 26 березня. 24 лютого моя сусідка сказала, що наче десь біля «Метро» роздають гуманітарну допомогу. Це було перше і єдине повідомлення, що я почула. Бо ніде ні про яку гуманітарну допомогу не було чути раніше. І 24 числа ми пішли туди пішки. Ми вийшли о 6-ій ранку, після комендантської години, коли вже можна було. Я, чоловік, двоє дітей. Ми йшли туди години три. Я побачила величезну чергу, на кілометра два, за цією гуманітарною допомогою. На самому комплексі магазину «Метро» був банер з написом «Єдіная расія. Гуманітарная помощь». Стало образливо, мерзенно і неприємно.

Тому що ще з особливо підлого від окупантів було... Неподалік від нашого місця проживання є річка, і в річку впадають маленькі джерела, і дуже часто люди туди ходили набирати води. І дуже часто обстрілювалися місця скупчення людей. Наприклад, в 9-10 ранку люди підтягнулися по воду, коли більш-менш тихо... Це як приманка така, чи, можливо, з дронів дивилися... Коли збирався натовп, то росіяни накривали з «Градів». Це дуже страшно. У мене тоді теж пішла родичка з моїм сином, я тоді почула прильоти, почала дивитися куди. І можете уявити моє відчуття, коли до мене взимку прийшов брудний син, весь мокрий, і каже: «Вибач, мамо, я в комиші впав. Ховався від снарядів». І ми коли побачили ці подачки від росіян...

Що там було всередині?

Так, люди показували. Там було два набори крупи, печиво. Коробка була сантиметрів 50 на 30. І в висоту сантиметрів 30. Ну що туди можна покласти? Ми не стали там стояти. Там стояли люди і по 8 годин. Вони були змучені, брудні. Ці шапочки брудні, одяг брудний. Передати словами важко і почуття, і біль від побаченого. Це було приниження. Опустити до такого рівня людей. Що така маленька коробка і за нею треба було стояти. Вистачило не на всіх...

Потім почалися обстріли і люди почали бігти до найближчих укриттів. І бігав чоловік зі страшним поглядом, він кричав «Ліза, Ліза! Не бачили? Дівчинка. 8 років!». Певне, він загубив дитину. Це було дуже страшно. Не знаю, чи він знайшов її.

Ми після всього втекли додому. Не стали нічого брати. По дорозі додому у нас із чоловіком сталася неприємна розмова, скандал, про те, що потрібно йти, тому що це ненормально. Він побачив зруйноване місто. Вдома скандал продовжився. Він не хотів залишати власне житло. Він запитував, на чому поїдемо. Я сказала, що піду пішки, візьму дітей за руки і піду пішки. Ми тричі перебирали речі. Взяли документи, свідоцтва про освіту. Діти заховали дуже далеко телефони, тому що пройшла чутка, що їх перевіряють на блокпостах. Я знайшла свій старий телефон, смартфон, в якому є дуже мало фото.

26 березня ми вийшли з дому з дітьми. Чоловік, коли побачив, що всі вже йдуть, він також пішов. Я взяла в кульку трішки вареної картоплі, каші і смаженого тіста. Щось на перекус. І трішки води. Десь близько 8 ранку ми вийшли. Продукти, закрутки, які в нас залишалися, ми віддали сусідам, які жили в нашому під'їзді. Ми йшли поміж будинками, скрізь бахкало. Десь уже через два квартали від нашого будинку ми вже побачили цих непроханих гостей із цими білими пов'язками – військових. Каже до мого чоловіка, щоб той роздягався. І каже, відійди в сторону, а то у тебе зараз снайпер попаде. За кварталами йде приватний сектор. І ми пробиралися до маленького мостика через річку. Він був підірваний, але люди накидали там балок. Коли ми дісталися до цього мостика, ми бачили, як у бік нашого району заходили штурмові бригади росіян. Потім десь впродовж години з річки іде крутий підйом вгору в сторону 23-го району, поки ми піднялися по тій стежці... Там теж йшло дуже багато людей... Хтось ішов за гуманітаркою. Хтось на вихід із речами в сторону на Запорізьке шосе. Пішла плітка, що в цьому напрямку можна вийти, невідомо куди, але точно із міста.

Ми, коли озирнулися назад, можна було побачити вогонь з того місця, де ми щасливо жили з родиною раніше. Це було важко спостерігати. В сльозах і соплях ми йшли далі. Ми вийшли на селище Старий Крим. Діти навіть казали: «Мамо, відпусти, боляче!» Але мені навіть було страшно випустити їхні руки зі своїх рук. Я пам'ятала цього божевільного чоловіка, який напередодні шукав свою доньку. Там було дуже багато дітей. Ми йшли пішки. І тут зупиняється біля нас бус і каже, що відвезе до Володарська. Ми звичайно поїхали.

І бус нас привіз до селища Нікольське на територію придорожного кафе. В посадці бесідки. Як виявилось, в цьому кафе є волонтер Михайло. Власник кафе, азербайджанець за національністю, він надав це кафе волонтерам, як пункт для переселенців. Там основна маса була – жінки та діти. Там організувалася польова кухня. Ми там переночували. Спав хто де міг. Власник кафе віддав свої дрова, щоб можна було нагріти чайники, зварити макарони, тушонку. Ми там провели ніч. З Володарська ми виїхали на Запоріжжя по запорізькій трасі о 7 ранку. В Запоріжжя ми приїхали о 4-ій

вечора. Це близько 200 кілометрів, ми їхали 9 годин. Цей весь час ми стояли на блокпостах російських, до Оріхова включно. Уже на підступах до Оріхового стояли українські військові. Російські військові допитували чоловіків, оглядали, чи немає татувань і слідів від використання зброї, оглядали телефони. Ця процедура дуже довго проходила. Я захоплююся водієм автобуса, волонтеркою, яку звати Маша. Я так захоплююся нею, як жінкою. вона одному посміхнеться, іншому папіросу дасть, пачку крупи, хліба. Видно, що їй зовсім не хочеться посміхатися, але вона переступає через себе, щоб врятувати жінок та дітей. Я нею захоплююся як унікальною людиною. Бути водієм, бачити, як в полі прилітає снаряд...

А скільки дітям вашим років?

Сину Максиму – 14, а доньці Анжеліці – 12 років. Чоловіка звати Олександр.

На в'їзді до міста Запоріжжя... Звісно, місто закрите. Там стояли пости поліції. Поліцейські подивилися, що це колона мирних мешканців, вони перевірили паспорти всіх, хто був в автобусі. І у супроводі поліцейських ми прибули в «Епіцентр», там працював волонтерський хаб. Там можна було взяти речі, гаряче харчування. Ще якась інформація для людей. І далі вже після реєстрації місто на власних автобусах розвезло людей на ночівлю по дитячих садочках. Там також можна було поїсти, помитися. Вранці сніданок, назад на автобусах відвезли в «Епіцентр». Куди ви будете їхати далі? Та хто його знає? Варіантів, куди поїхати, пересидіти у мене особливо не було. Там хтось пропонував за кордон, в Європу. Чоловік виїхати не зможе, бо військовозобов'язаний, йому 47 років. Можна було поїхати до батьків чоловіка, але вони зупинилися на своїй батьківщині, в Рівненській області... Але знову ж таки, не найкращий варіант, бо нам потрібна робота. Тому вибір зупинили на місті Дніпро. Я знаю, що тут є трампарк, який працює. І через два тижні, як я оформила статус внутрішньо-переміщеної особи, влаштувала дітей в школу, провела вдома інтернет, і пішла влаштовуватись на роботу.

Влаштувалася в депо водієм трамваю. Дуже багато людей нам допомагало. Знайшла інформаційний стенд з інформацією про волонтерів. Коли була за кермом трамваю, почала обдзвонювати, запитувати, де ви працюєте і як до вас можна дістатися? І пасажири, почувши мою розмову, просто підходили і давали гроші. Було дуже незручно брати гроші, я ж не попрошайка, я вмію працювати. Я прекрасно розуміла, що мені потрібно якимось перекрутитися до початку виплат на роботі, а далі я вже сама. Чоловік також влаштувався на роботу на «Укрзалізницю». Зараз ми винаймаємо однокімнатну квартиру в Дніпрі. Ми відклали гроші на машину, приїхали в Дніпро, зняли їх, і завдяки цьому запасу вдалося орендувати житло на перший час за 4 500 гривень плюс комунальні послуги.